

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної
діяльності

СИЛАБУС
нормативного освітнього компонента

СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство
освітньо-професійної
програми «Музейний менеджмент, культурний туризм»

Силабус освітнього компонента «СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ» підготовки бакалавра, галузі знань 02 Культура та мистецтво, спеціальності 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство, за освітньо-професійною програмою «Музейний менеджмент, культурний туризм».

Розробник: Верба Т. В., асистент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності.

Силабус освітнього компонента затверджений на засіданні кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності протокол №3 від 11 жовтня 2023 р.

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми:

(Надольська В. В.)

Завідувач кафедри:

(Гаврилюк С. В.)

I. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, напрям спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	Галузь знань 02 Культура та мистецтво	Нормативний
Кількість годин/кредитів 120/4	Спеціальність 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство	Рік підготовки: 1-й Семестр: 2-й
ІНДЗ: є	Освітньо-професійна програма «Музейний менеджмент, культурний туризм»	Лекції: 34 год.
		Практичні (семінари): 34 год.
	Освітній ступінь бакалавр	Самостійна робота: 44 год.
		Консультації: 8 год.
		Форма контролю: залік
Мова навчання	українська	Навчальний план 2023 р.

II. Інформація про викладача

ІПП: Верба Тарас Володимирович.

Науковий ступінь:

Вчене звання:

Посада: асистент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності.

Контактна інформація: e-mail: tarasverba@gmail.com

Дні занять: див. електронний розклад <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi>

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація курсу. У системі історичних наук значне місце посідають спеціальні історичні дисципліни, які своєю різноманітністю об'єктів і предметів вивчення, вироблення методик і технологій дослідження стоять суміжно з іншими науками. Вони дотичні не лише до гуманітарних, але й до природничих наук. Зв'язок минулого і сучасності забезпечується включенням до наукового пізнання нових джерел, на основі вивчення яких можуть виникати нові напрями і навіть дисципліни. Саме спеціальні історичні дисципліни допомагають класифікувати, співвідносити з конкретним хронологічним періодом, прослідкувати еволюцію артефактів.

Спеціальні історичні дисципліни дають можливість також окреслити і визначити місце та роль людини в історичному процесі. Освітній компонент спрямований на ознайомлення здобувачів з новими методиками і технологіями історичних досліджень; вивчення історичних джерел; з тематикою ряду спеціальних історичних дисциплін: палеографії, хронології, історичної картографії, історичної філокартії, метрології, нумізматики, боністики, геральдики, вексилології і фалеристики, топоніміки, сфрагістики, кодикології, філегранознавства, філателії, герменевтики тощо.

2. Пререквізити та постреквізити освітнього компонента.

Пререквізити: ОК «Археологія», ОК «Україна: історія, культура, ментальність». Дисципліна має взаємозв'язки з освітнім компонентом ОК «Історія Європи».

Постреквізити: Отримані при вивченні курсу знання і компетентності можуть бути використані для засвоєння ОК «Археологічна практика (з виїздом)», для складання атестаційного екзамену та написання кваліфікаційної роботи.

3. Мета і завдання освітнього компонента.

Мета освітнього компонента

– ознайомити студентів з комплексом джерелознавчих галузей історичної науки, що вивчають окремі типи та види історичних джерел та розробляють теоретико-методологічні засади їх дослідження;

– формування у здобувачів вищої освіти теоретичних знань про палеографію і неографію, які вивчають еволюцію письма, його матеріали і знаряддя; хронологію, яка вивчає календарі та системи літочислення, поняття історичного часу; метрологію, яка вивчає історію одиниць вимірювання; нумізматику і боністику, які вивчають гроші та грошовий рахунок; геральдику, фалеристику і вексилологію, що вивчають знаки, символи, емблеми, герби, прапори; історичну географію, яка вивчає історичний простір у взаємодії з людиною; топоніміку, яка вивчає історію назв географічних об'єктів та ін.

Основними завданнями вивчення ОК «Спеціальні історичні дисципліни» є: засвоєння здобувачами вищої освіти теоретичних засад низки спеціальних історичних дисциплін, визначальною рисою яких є їхня джерелознавча спрямованість. Кожна спеціальна історична дисципліна набуває свого розвитку з використанням властивих їй методів дослідження, допомагає співставленню, фіксації, аргументації, розумінню окремих фактів, подій, явищ у процесі пізнання.

4. Результати навчання (компетентності).

Вивчення освітнього компонента дозволить здобувачам вищої освіти набути наступні компетентності:

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі музейної справи і охорони пам'яток, що передбачає застосування

певних теорій та методів музеєзнавства, пам'яткознавства і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності: ЗК 5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК 7. Цінування і повага різноманітності та мультикультурності. ЗК 8. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК 9. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань та взятих обов'язків. ЗК 11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

Фахові компетентності: ФК1. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо відповідно до розуміння тенденцій розвитку музейної справи, пам'яткоохоронної діяльності та культурного туризму. ФК 2. Здатність оцінювати найважливіші події та явища української історії у контексті світової історії. ФК 6. Здатність до атрибуції й експертизи об'єктів історико-культурної спадщини..

Програмні результати навчання (ПРН): ПР1. Використовувати міждисциплінарний підхід в атрибуції об'єктів історико-культурної спадщини (ПР1 стандарту вищої освіти). ПР2. Аналізувати й узагальнювати історико-культурний матеріал у певній системі (ПР2 стандарту вищої освіти). ПР12. Досліджувати та інтерпретувати історико-культурну інформацію музейних предметів, об'єктів культурної спадщини, природних пам'яток (ПР12 стандарту вищої освіти).

5. Структура освітнього компонента

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ. (семін.)	Сам. роб.	Консуль - тації	Форма контролю/бали
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1.						
Тема 1. Вступ до курсу. Історичне джерелознавство	6	2	2	2		ДС/5
Тема 2. Палеографія та неографія. Предмет і завдання палеографії та неографії. Палеографічний аналіз писемних джерел. Атрибуція стародруків, книг, листів.	14	4	4	4	2	Б, ДС/5
Тема 3. Історична філокартія. Атрибуція поштових листівок.	10	4	2	4		Б, ДС, П, Р/5
Тема 4. Історична хронологія як спеціальна історична наука. Історичний час,	8	2	2	4		Б, ДС, П, Р/5

поняття ери, виникнення та використання календарів.						
Тема 5. Історична метрологія як спеціальна історична дисципліна. Міри давнини та їх генезис.	8	2	2	4		Б, П/5
Тема 6. Історична картографія. Давні карти України та Волині.	8	2	2	4		Б, ДС/5
Тема 7. Історична топоніміка як спеціальна історична дисципліна.	10	2	2	4	2	Б, ДС/5
Разом за змістовим модулем 1	64	18	16	26	4	35
Змістовий модуль 2.						
Тема 8. Нумізматика та боністика як спеціальні історичні дисципліни. Атрибуція монет та банкнот	14	4	4	4	2	ДС/5+5=10
Тема 9. Геральдика. Вивчення, опис і складання гербів. Державні та історичні символи України.	14	4	4	4	2	ІНДЗ/5
Тема 10. Вексилологія у системі спеціальних історичних дисциплін.	10	2	4	4		ДБ, РМГ/5
Тема 11. Спеціальні історичні дисципліни в музейній діяльності.	12	4	4	4		ДБ, ДС, РМГ/5
Тема 12. Фалеристика як спеціальна історична дисципліна.	6	2	2	2		ДБ/5
Разом за змістовим модулем 2	56	16	18	18	4	30
ІНДЗ						12 балів
Активна участь на семінарських заняттях						8 балів
Виконання завдань самостійної роботи						15 балів
Усього годин/ балів	90	26	24	30	10	100

*Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач / кейсів, ІНДЗ / ІРС – індивідуальне завдання / індивідуальна робота, РМГ – робота в малих групах, МКР / КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

6. Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота здобувачів вищої освіти виконується за завданням і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі. У ході самостійної роботи здобувачі освіти виконують завдання, спрямовані на закріплення знань і формування умінь та навичок, готуються до поточного контролю з дисципліни.

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Ознайомлення з монографічною і довідковою літературою, підручниками та посібниками з різних спеціальних дисциплін.	2
2.	Складання коротких анотацій до спеціальних історичних дисциплін, які не вивчаються у нормативному курсі.	4
3.	Історична географія України.	2
4.	Сучасна система літочислення.	2
5.	Міри і одиниці вимірювання на українських землях у середні віки.	4
6.	Блазонування гербів.	4
7.	Монети середньовічної Західної Європи Періодизація та класифікація грошей Західної Європи.	4
8.	Ювілейні і пам'ятні монети України..	2
9.	Геральдика Волині.	2
10.	Історична топоніміка Волині та Полісся.	2
11.	Спеціальні історичні дисципліни в музейній справі.	2
	Разом	30

Види (форми) індивідуальних науково-дослідних завдань:

1. Написання реферату або есе про актуальні питання однієї із спеціальних історичних дисциплін (на вибір).
2. Складання коротких анотацій до спеціальних історичних дисциплін, які не вивчаються у межах курсу.
3. Робота над словником основних понять і термінів.
4. Складання родинного герба.
5. Складання герба та опису назви населеного пункту.
6. Скласти опис артефакту, пов'язаного зі спеціальними історичними дисциплінами (монети, марки, конверта та ін. (на вибір студента) відповідно до зразків, уміщених у посібнику Бондаренко Г. В. Спеціальні історичні дисципліни. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 424 с.

IV. Політика оцінювання

При вивченні освітнього компонента «Спеціальні історичні дисципліни» застосовується поточний та підсумковий семестрові форми контролю. Також, передбачено обов'язковий контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу. Поточний контроль (засвоєння окремих тем) проводиться у формі усного опитування, у формі виступів здобувачів вищої освіти з доповідями при обговоренні навчальних питань на семінарських заняттях, у формі написання рефератів, підготовки ІНДЗ.

При вивченні дисципліни необхідно спиратися на конспект лекцій, рекомендовану навчальну та наукову літературу. Вітається використання інших джерел з альтернативними поглядами на ті чи інші питання задля формування продуктивної дискусії з проблем освітнього компонента.

Відвідування занять є обов'язковим. У разі підписання здобувачем вищої освіти індивідуального плану обов'язковим є відвідування лише семінарських занять. Високо оцінюється прагнення здобувачів вищої освіти: регулярно відвідувати заняття; планомірно та систематично засвоювати навчальний матеріал; активно працювати на лекційних і семінарських заняттях, брати участь в обговоренні дискусійних питань; повною мірою долучатися до активних форм навчання; відпрацьовувати пропущені семінарські заняття. З поважних причин (наприклад, хвороба, міжнародна мобільність та ін.) навчання може відбуватись в онлайн формі.

Недопустимими є: пропуски з неповажних причин та запізнення на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття (окрім випадків, передбачених навчальним планом та методичними рекомендаціями викладача); списування та плагіат.

Здобувачі вищої освіти мають дотримуватися академічної доброчесності: самостійно виконувати усі навчальні завдання. У разі використання ідей, тверджень, відомостей при виконанні усіх завдань, передбачених силабусом, необхідно у формі посилань вказувати на джерела інформації. Дотримуватись норм законодавства про авторське право і суміжні права. Дотримуватись положень «Кодексу академічної доброчесності ВНУ імені Лесі Українки».

У випадку, якщо здобувач освіти не відвідував окремі аудиторні заняття з поважних причин та надав підтверджуючий документ, на консультаціях він має право відпрацьовувати пропущені заняття (в усній формі) та добрати ту кількість балів, яку було визначено на пропущені теми. Пропущені з поважних причин заняття відпрацьовуються у визначений час згідно затвердженого графіка.

Результати навчання, здобуті здобувачем освіти шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються у ВНУ імені Лесі Українки шляхом валідації. Порядок та процедура визнання регламентується «Положенням про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки».

Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті (професійні курси/тренінги, громадянська освіта, онлайносвіта, професійні стажування та ін.), які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, тощо, які передбачені силабусом навчальної дисципліни. Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, відбувається в семестрі, що передує семестру початку вивчення освітнього компонента, або під час вивчення ОК (але не пізніше початку останнього місяця навчання, враховуючи ймовірність непідтвердження здобувачем результатів такого навчання).

Загалом оцінювання здобувачів здійснюється відповідно до «Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти ВНУ імені Лесі Українки». Максимальну кількість балів (100) можна набрати упродовж семестру за результатами виконання усіх видів робіт, які передбачені силабусом.

V. Підсумковий контроль

Семестровий залік виставляється здобувачам освіти на підставі результатів виконання усіх видів запланованої навчальної роботи упродовж семестру за 100-бальною шкалою. У дату складання заліку викладач записує у відомість суму поточних балів, які здобувач освіти набрав під час поточної роботи (шкала від 0 до 100 балів).

У випадку, якщо здобувач освіти протягом поточної роботи набрав менше як 60 балів, він складає залік під час ліквідації академічної заборгованості. У цьому випадку бали, набрані під час поточного оцінювання, анулюються. Максимальна кількість балів на залік під час ліквідації академічної заборгованості – 100. Повторне складання заліку допускається не більше як два рази: один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан факультету.

Терміни проведення підсумкового семестрового контролю встановлюються графіком навчального процесу.

Перелік питань для підсумкового контролю:

1. Яку роль відіграють і яке місце займають спеціальні дисципліни в системі історичних наук?
2. Які основні види класифікації історичних джерел?
3. Чому постійно виникають нові спеціальні історичні науки?
4. Які групи спеціальних історичних дисциплін можна визначити серед історичних наук?
5. Назвати основні алфавіти писемності стародавніх слов'ян.
6. Для чого використовувався в стародавньому письмі знак “титло”.
7. Які матеріали і знаряддя письма використовували слов'яни до появи паперу?
8. Яка особливість системи лічби Київської Русі?
9. Яке значення для дослідження слов'янської історії мають палімпсести?

10. Чому скрипторій одночасно вважали бібліотекою і друкарнею?
11. Яка книга на дощечках і про які події викликала дискусію щодо початку літописання на Русі?
12. Які рукописні книги Київської Русі є найдавнішими?
13. Як розвивалась книжкова справа і друкарство на Волині у XVI–XVII ст.?
14. Яка роль і яке значення для людства має винайдення книгодрукування?
15. На якій давній книзі з Волині присягають Президенти України?
16. Яке значення філіграней в історичних дослідженнях?
17. В чому полягає світоглядне і змістове розуміння прикрас у рукописних текстах?
18. Скільки типів календарів використовувались в історії людства?
19. Якими календарями і чому користуються українці?
20. У чому полягає причина існування різних за точністю календарів?
21. Скільки місяців і днів мав Римський календар в давнину?
22. Яку тривалість юліанського календаря визначив Созіген?
23. Чим відрізняється григоріанський календар від юліанського?
24. Яка система вставляння високосних днів у юліанському і григоріанському календарях?
25. Пояснити появу поняття “високос”?
26. Які основні поняття рахунку часу в місяцях римського календаря?
27. Дати характеристику новорічним стилям у слов’ян.
28. Коли використовувалась Візантійська ера від створення світу і як позначались дати?
29. Коли запроваджена ера від Різдва Христового?
30. Які календарі і чому діяли на землях Волині з XVI ст.?
31. Якої тривалості тижнів використовувались у календарних системах?
32. Скільки груп одиниць вимірювання вивчає метрологія? Чотири: лінійні, площі, об’єму, ваги.
33. Чому виникла і стала міжнародною десяткова метрична система?
34. Яким чином поширилась метрична система?
35. Які переваги десяткової метричної системи?
36. Яка особливість метрологічних систем середньовіччя Київської Русі?
37. Яка природна величина взята за метр?
38. Які основні функції виконують гроші в історичній науці?
39. Які основні елементи визначають монету?
40. Яка монета була основою грошової системи XIV–XVI ст.?
41. Яка монета стала основою грошового рахунку в Європі з XVI ст.?
42. Коли з’явилися перші паперові гроші в Європі?
43. На яких металах були засновані монетні системи стародавнього світу?
44. Які виникли найдавніші монетні системи?
45. Які найдавніші монети відомі в Україні?

46. Коли і які перші монети власного карбування з'явилися на території України?
47. Які види вагового срібла використовувались на Русі?
48. Які гроші мала Україна в 1917–1921 рр.?
49. Назвати основні групи гербів.
50. Що є основою гербів за класичною геральдиком?
51. Означити першорядні геральдичні фігури.
52. Означити другорядні геральдичні фігури.
53. Означити групи негеральдичних фігур.
54. Представити основні геральдичні кольори.
55. Якими матеріалами у класичній геральдиці відтворювались кольори?
56. Чи використовуються інші кольори у геральдиці.
57. Який порядок блазонування герба?
58. Які правила щодо розташування фігур на щиті?
59. Пояснити різницю між гербом, емблемою та символом.
60. Які основні символи держави Україна представлені в Конституції і у якій статті?
61. Визначити основні елементи Великого Герба України відповідно до Конституції та обґрунтувати їх значення.
62. Який елемент Великого герба України має бути обов'язковий за Конституцією України?
63. Якими є Герб і Прапор Волинської області?
64. Які історичні джерела вивчає вексилологія?
65. Які атрибути гетьманської влади існували в козацькій державі XVII ст.?
66. Чому прапор України синьо-жовтий?
67. Яке значення мали жовто-синій і мають тепер синьо-жовтий кольори прапора України?
68. Які історичні джерела вивчає фалеристика?
69. Які групи топонімів вивчає топоніміка?
70. Яку інформацію дають гідроніми?
71. Яку інформацію дають ороніми?
72. Яку інформацію дають ойконіми?
73. Яке значення має основний закон топоніміки для вивчення назв географічних об'єктів?
74. Які причини зникнення в Україні населених пунктів у XX і XXI століттях?
75. Обґрунтувати походження понять «Волинь» і «Полісся» з позицій історичної географії та геральдики.

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90 – 100	Зараховано
82 – 89	
75 – 81	
67 – 74	
60 – 66	
1 – 59	Незараховано (необхідне перескладання)

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. Бачинська О. А. Українська складова в спеціальних галузях історичної науки: методичні вказівки до вибіркового (спеціального) курсу для здобувачів другого освітнього рівня «магістр», спеціальності 032 – «Історія та археологія». Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2020. 24 с.
2. Бондаренко Г. В. Спеціальні історичні дисципліни. Луцьк: Ред.-вид. відділ СНУ, 2015. 424 с.
3. Бондаренко Г. В. Спеціальні (допоміжні) історичні дисципліни. Луцьк : Ред.-вид. відділ ВДУ, 1997. 222 с.
4. Войцехівська І. Н., Дмитрієнко М. Ф. Спеціальні історичні дисципліни. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова. Воронов В. І. Спеціальні історичні дисципліни : підручник / В. І. Воронов ; [ред. Д. І. Вергазова] ; Дніпров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпро: Ліра, 2019. 160 с.
5. Герасименко Н. Стан вивчення метрології Київської Русі. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорій та методики*. Київ, 2015. Вип. 26–27. С. 315–326.
6. Гречило А. Тризуб як державний символ України (до 100-річчя утвердження). *Вісник НТШ*. Львів, 2019. Ч. 61. С. 30–36.
7. Допоміжні історичні дисципліни. Програми педагогічних інститутів. Київ : МО України, 1992. 16 с.
8. Історичне джерелознавство: підручник / Я. С. Калакура та ін. Київ : Либідь, 2002. 488 с.
9. Котляр Ю. В. Історична географія. Спецкурс з історії : навчальний посібник. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 216 с.
10. Скарби та рідкісні монети з теренів Північно-Західної України: монографія / Г. Гулько, О. Кричевський, Г. Охріменко, Н. Скляренко, С. Локайчук. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 292 с.
11. Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навч. посіб. для студ вищ. навч. закл. / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко та ін. К. :Либідь, 2008.

520 с.

12. Шуст Р. М. Нумізматика: історія грошового обігу та монетної справи в Україні: навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Знання, 2009. 376 с.

13. Яременко М. Спеціальні історичні дисципліни. Навчальний посібник. Київ : Аграр Медіа Груп, 2010. 197 с.

14. Convention establishing an International Organisation of Legal Metrology. Done at Paris France, the 12th of October 1955 Modified in 1968 by amendment of Article XIII (In conformity with the provisions of Article XXXIX). URL: https://www.oiml.org/en/files/pdf_b/b001-e68.pdf

Інтернет-ресурси:

1. Асоціація нумізматів та колекціонерів України. URL: <https://anu.net.ua/ua/>

2. Електронна бібліотека «Україніка». URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=AUTHOR&P21DBN=UKRLIB>

3. Інститут історії НАН України. URL: <http://www.history.org.ua>

4. Колекція. Товари для колекціонування. URL: <https://www.collection.net.ua/>

5. Українське геральдичне товариство. URL: <http://uht.org.ua/ua/>